

HEDEENDAAGS ARCHIEF : ZORG EN HOOP

door

Herman BALTHAZAR

Gewoon Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent

Op 1 juni 1972 werd in de senaat een wetsvoorstel ingediend op initiatief van L. Vanackere en mede-ondertekend door N. Hougardy, M. Dequeecker en F. De Bondt (1). Het betrof een voorstel tot grondige wijziging van de archiefwet van 24 juni 1955. De voornaamste elementen van het wetsvoorstel strekken er toe de termijn voor raadpleging op dertig jaar vast te stellen en de verplichte neerlegging te bekomen voor de meer dan vijftig jaar oude archiefbescheiden van openbare overheden. In de toelichting schreef senator L. Vanackere o.m. het volgende : "De archiefwet van 24 juni 1955 wordt nauwelijks toegepast; het is dan ook nodig de oprichting van de nodige moderne archiefbewaarplaatsen in de wet voor te schrijven. Ons land is overigens in dat opzicht, in vergelijking met alle Westeuropese landen, ernstig achterop geraakt."

In de traagheid van onze wetgevende machine weet ik niet in welke fase van het productieproces dit belangrijke wetsvoorstel momenteel verkeert. Het is echter om verschillende redenen noodzakelijk het belang ervan te onderschrijven omdat de onmiddellijke actualiteit ons ter zake enkele nieuwe elementen van zorg en hoop brengt.

De archiefwet van 1955 is inderdaad zeer deficiënt, niet alleen in de termen van de wetsartikels, maar veel meer nog ten gevolge van een veralgemeende mentale inertie, die ons hopeloos achterop brengt. Het zijn problemen, die de beoefenaars van de Nieuwste Geschiedenis erg bekommeren, maar - en ik wil daar zeer sterk de nadruk op leggen - ook van groot belang zijn voor andere takken van de menswetenschappen en voor de ganse levende administratie. We zitten met deze problemen in een merkwaardige vicieuze cirkel. Om met de levende administratie te beginnen : op enkele hoge uitzonderingen na, beschikken onze ambtenaars van elk bestuursniveau (ministeries, provincies, gemeenten en de zo belangrijk geworden parastatalen, regieën, intercommunales e.d.) noch over de vorming, noch over de motivatie, noch over de mankracht, noch over

(1) *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, XLIV, nr. 1-2, 1973, pp. 430-434.

de ruimtelijke middelen om hun archiefproblemen op te lossen. Verderop zal ik een typisch voorbeeld geven van de feitelijke en financiële gevolgen ervan. Het is daarenboven een toestand, die in galopperende mate verergert : papiertje gegaard, boompje gespaard is immers voorlopig nog een vrijblijvend ecologisch advies.

De archiefwet van 1955 heeft op deze toestand geen enkele vat. Men zou kunnen stellen dat onze officiële archieforganisatie er slechts een zuiver theoretisch verband mee heeft. Hoe ziet er voor de geïnteresseerde leek de situatie uit ? De administratie kent vrij vaag het bestaan van het rijksarchief en heeft nog vagere noties van de archiefwet. Anderzijds hebben de inspectiediensten van het Algemeen Rijksarchief te weinig mankracht en te weinig reële bevoegdheid. Het gevolg is een ongecoördineerd afstorten van tonnen documenten.

Het archiefwezen zelf reageert hierop met de zeer beperkte mogelijkheden, waarover het beschikt en gaat daarenboven in algemene atmosfeer gebukt onder een historisch gegroeide identiteit, die omgekeerd evenredig is met de noden van hedendaagse archiefverwerking. Ik verklaar me vrankweg nader. Voor een aanzienlijk deel leeft ons archiefwezen in een afgesloten wereld van wetenschaps- en vrijetijdsbeoefening, in hoofdzaak afgestemd op Ancien Régimedocumenten. De honorabele loopbaan van archivaris is geconcipieerd in de late 19e eeuw : een klein keurkorps van hoog geschoolde historici; vooral getraind in een brede waaier van hulpwetenschappen, afgestemd op de analyse en het wetenschappelijk bruikbaar stellen van oude en relatief schaarse documenten. Tot voor kort was het archiefexamen in deze optiek geconcipieerd. In de feitelijke, maar daarom niet verdedigbare realiteit heeft dit type van archivariissen een zin omdat zij met deze polyvalente vorming de handen vol hebben om te voldoen aan de dienstverlenende taken in de verschillende archiefdepots, die - de cirkel sluit zich - een cliënteel krijgen, dat in grote mate interesse heeft voor andere periodes.

Daarmee blijft echter heel wat in de kou staan. De navorsers van de 19e en 20e eeuw weet uit bittere ervaring hoe moeilijk hij te weten kan komen welke soort documenten waar zitten, hoe moeilijk hij in bijna steeds ongeordende en steeds aanzwellende stromen documenten een weg kan vinden. En het is misschien een voorbijgaand verschijnsel, maar het is in elk geval zo dat sinds verschillende jaren het aantal afgestudeerde licentiaten geschiedenis in overwegende mate behoren tot de sector Nieuwste Geschiedenis. Dit is de toestand :

— Aan de R.U.G. :

	Oudheid	Middel- eeuwen	Moderne Tijden	Nieuwste Tijden	Totaal
1969-70	1	10	3	16	30
1970-71	1	10	9	17	35
1971-72	2	7	7	12	28
1972-73	1	7	14	23	45
(1973-74)	3	9	9	20	42
	8	43	42	88	180

— Aan de K.U.L. (verhouding Nieuwste Tijden/Totaal aantal afgestudeerden in de sectie Geschiedenis, zonder de specialiteit Oudheid) :

1969-70 : 13/40; 1970-71 : 15/32; 1971-72 : 22/35; 1972-73 : 15/25; 1973-74 : 10/14 1e lic. : 12/21.

— Aan de V.U.B. is de volledige uitbouw van de sectie Geschiedenis slechts begonnen in het academiejaar 1970-1971. Daar verloopt de verhouding Nieuwste Tijden/Totaal afgestudeerden in de sectie als volgt :

1970-71 : 3/9; 1971-72 : 2/6; 1972-73 : 4/6; 1973-74 : 4/5.

De trend is dus overal gelijklopend. Dit betekent dat veruit het grootst aantal afgestudeerden staat tegenover de minst aangepaste sector van bronnenverwerking.

In feite is de situatie nog erger. In de naoorlogse ontwikkeling aan onze universiteiten zijn nieuwe en goed bevolkte studierichtingen uitgebouwd, die in vele facetten van hun onderzoek raken aan het algemene onderzoeksdomein van de Nieuwste Geschiedenis. Ik denk vooral aan de afdelingen Politieke en Sociale Wetenschappen, Pers- en Communicatiewetenschap, Moraalwetenschap, waar zeer vele dissertaties een historisch gericht thema hebben en waar dus dezelfde gebreken inzake documentenbruikbaarheid worden aangevoeld. Het is voor deze nieuwe sectoren dubbel moeilijk, omdat in het onderwijs aldaar bedroevend weinig aandacht wordt besteed aan encyclopedie, methode en heuristiek.

Het is gelukkig zo dat er een groeiend bewustzijn merkbaar is. Zeer belangrijk en prijzenswaardig in dat opzicht is de rol van de Algemene Rijksarchivaris en van enkelen onder zijn medewerkers, die een bewustwording willen activeren door het verspreiden in brede

kringen van de Administratie van goed gedocumenteerde en sensibilizerende studiedossiers (2). Zo heeft Dr. C. Wyffels een uitvoerige nota gemaakt over de inrichting van Tussendepots : een schakel tussen het Archief en de levende Administratie. Later heeft Dr. G. Asaert een prachtig verslag opgesteld betreffende de situatie in de U.S.A. Beide publicaties zouden verplichte lectuur moeten zijn voor ambtenaars en beoefenaars van de menswetenschappen. Zeker in de sector Nieuwste Geschiedenis zou de sterkste steun op gang moeten komen ten gunste van de voorstellen, die in beide publicaties zijn uitgewerkt.

Bij deze steun mag ook de waakzaamheid aangewakkerd worden, omdat het helaas zo is dat vergroeide situaties, oude adviesstructuren en behoudsgezinde reflexen de mooiste wensdromen kunnen stuk slaan. Een opvallende casus in dit verband betreft het plan tot inrichting van een derde cyclus voor archiefopleiding (*Nationaal Interuniversitair Instituut van het Archiefwezen*) (3).

Dit project lijdt onder deze typische dualiteit tussen de wil tot kwalitatieve verbetering en de oude geest van de geleerde ghetto-archivaris. Men kan het ons vanuit de optiek van de Nieuwste Geschiedenis moeilijk ten euvel duiden dat wij elk nieuw project bezien in de absolute prioriteit van het hedendaags archief en al zijn problemen, die in bovenstaande alinea's gereleveerd werden. Elk project moet aldus een structurele follow-up kunnen geven aan de algemene vernieuwing, die o.m. in de publicaties van Dr. C. Wyffels en Dr. G. Asaert worden aangeprezen. Het nieuwe derde cyclus-project, dat slechts onrechtstreeks is bekend geworden via mededelingen van één der leden van het voorbereidingscomité, beantwoordt misschien niet aan deze prioriteit. Men voorziet inderdaad door een scholing van ongeveer één dag per week, verspreid over twee jaar, in de vorming van polyvalente archivariissen met een soort evenwicht van het aantal college-uren toegekend aan de disciplines met betrekking tot het ancien régime en tot de hedendaagse periode. Nu gaat het niet om het bekomen van het evenwicht omdat het één niet minder belangrijk is dan het andere. Het gaat over de mogelijkheden op korte termijn om met veel meer mensen het hedendaags archief en de problemen in de levende

(2) C. WYFFELS, *Hedendaags Archief en Tussendepots*, A.R.A., Brussel, 1972. – G. ASAERT, *Archiefbeheer in de Verenigde Staten van Amerika. Een na te volgen voorbeeld*, A.R.A., Brussel, 1973 (*Miscellanea Archivistica* II).

(3) Het basisproject en de notulen van één van de voorbereidende comitévergaderingen (9 februari 1974) zijn door bemiddeling van Prof. Dr. W. Prevenier gepubliceerd in *Histopia*, VGK-maandblad, IVe jrg., nr. 6, april-mei 1974, pp. 6-13.

administratie te kunnen aanpakken. De discussie hierover zou best nog niet onherroepelijk gesloten worden.

Last but not least wil ik deze problematiek illustreren met een praktisch en veelbetekenend geval.

Zeer onlangs werd in de algemene commissiezitting van de gemeenteraad in een grote Gentse randgemeente een merkwaardig dossier voorgelegd. Uitgaande van de situatie van het gemeentearchief (documenten van maximum een eeuw oud) en van de grote moeilijkheden om in de levende administratie over een bruikbaar systeem te beschikken voor de klassering van de dossiers, wordt voorgesteld de ordening toe te vertrouwen aan "specialisten". Uit de discussie blijkt duidelijk dat er :

1. in de administratie geen preciese richtlijnen voor ordening en archivering bestaan;
2. de administratie over niet voldoende en bevoegd personeel beschikt om zelf het aanzwellende archiefprobleem aan te pakken, zodanig dat steeds vlot beroep kan gedaan worden op afgesloten dossiers, dat er een klaar overzicht is van alle bestaande bundels, dat er inzicht bestaat in wat vernietigd kan worden, enz....

Op het voorstel van het kollege komt een aanbod : een zekere N.I.A.D.A.,vzw (Nationaal Instituut voor Organisatie, Documentatie en Administratie - vereniging gevestigd te Gent) stelt voor alles in orde te brengen. Er wordt hiervoor een krediet van 350.000 F voorgesteld. Uit de referenties blijkt dat verschillende Vlaamse gemeentes door dit N.I.A.D.A. reeds bediend zijn geworden voor vrij forse bedragen.

Nu zijn daarbij twee fundamentele vaststellingen :

1. zowel uit de voorgestelde werkwijze, als uit de praktische resultaten (cf. de inventaris van de archieven van de stad Deinze, verzorgd door N.I.A.D.A. in 1968) kan afgeleid worden dat er om vele redenen duur knoeiwerk geleverd wordt;
2. in de bestaande anarchie van het hedendaags archief kunnen dus privé-kapers voor de kust komen terwijl het in feite normaal zou moeten zijn dat overheidsdiensten optreden omwille van de eenheid, de besparingen, de controleerbare bevoegdheid, enz...

Dit ene voorbeeld sterkt mij in de overtuiging dat hier overtuigende en praktische argumenten aanwezig zijn om op zeer korte termijn aan het Algemeen Rijksarchief een meer concrete en dienstverlenende taak toe te vertrouwen. Uit de praktijk van deze taak zal trouwens des te beter blijken dat in België een nieuwe aanpak van het hedendaags archiefprobleem hard nodig is. Het A.R.A. heeft immers de mogelijkheid en de bevoegdheid een

dienstverlenende sector uit te bouwen op een Patrimoniumkrediet dat vlot kan gespijst worden door de klanten, i.c. de vele openbare diensten, die hun archiefproblemen op efficiënte en bevoegde wijze willen opgelost zien. De bijscholing van jonge historici voor deze taken kan dan ook prioritair gesteld worden in de plannen voor postgraduaatsvorming.